

Kümülatif Travma Kavramı

M. Masud Khan

Çeviren: İbrahim Deniz

Psikanalizde teorik gelişimin her aşaması, travma kavramı ve onun klinik değerlendirilmesini etkilemiştir (Fenichel, 1937). Analitik araştırmaların bütünü, biraz keyfi bir şekilde beş aşamaya ayıracağım. Bu yaptığım, hangi aşamada hangi yeni fikirlerin ortaya çıktığını göstermek amacı ile yapılan yapay bir ayırmadır. Bir aşama diğerini geçersiz kılmaz. Bu aşamalar birbirlerine paralel ilerlerler, birbirlerini pekiştirirler ve kısmen düzeltirler; her seferinde psikanalitik metapsikolojinin artan karmaşıklığına yeni bir katman eklenir.

1885'ten 1905'e kadar olan ilk evrede Freud, bilinçdışının anlaşılmasına yönelik temel kavramlarını—rüya çalışması, birincil ve ikincil süreçler, ruhsal aygıt, semptom oluşumu ve histeri ile obsesif nevrozun etiolojisi—ortaya koyarken travma kavramına çok hayati ve önemli bir rol biçti (Freud, 1893), (1895). Travma temel olarak şu şekilde kavramsallaştırılmıştır: (a) benliğe müdahale eden ve benliğin boşalım veya çağrışımsal işleme yoluyla baş edemediği çevresel bir faktör: "*histerik hastalar tam olarak boşalmı gerçekleştirilememiş ruhsal travmadan mustarıptır*" (Freud, 1893); ve (b) benliğin boşaltmadığı sıkışmış libidinal enerji durumu. Bu travmatik durumun paradigması cinsel baştan çıkarılmadır. Freud'un kendi söylemlerinde (1887-1902, mektup 69); (ayrıca 1914b) ve Jones (1953) tarafından aktarıldığı üzere, Freud'un bu travmatik baştan çıkarma olaylarının aslında hiç gerçekleşmediğini keşfettiğinde ne kadar hayal kırıklığına uğradığını ve moralinin bozulduğunu bilmemizi sağlayan bir anlatılara sahibiz. Bu evrede kaygıya ilişkin olan teori şudur: "*Nevrotik kaygı, dönüşmüş cinsel libidodur*" (Freud, 1897). Burada ele alınan başlıca savunma mekanizması ise bastırmadır.

İkinci evre (1905-1917), çocuksu cinsel gelişimi (Freud, 1905) ve psikanalitik metapsikolojiyi (Freud, 1914a), (1915a), (1915b), (1915c), (1917) sistematik olarak geliştirme girişimleriyle karakterize edilir. Çocuksu cinsel gelişim ve libido kuramı açısından paradigma olan travmatik durumlar şunlardır: (a) iğdiş edilme kaygısı, (b) ayrılık kaygısı, (c) ilk sahne ve (d) oedipus kompleksi. Travma, cinsel içgüdülerin gücü ve aciliyetine karşı benliğin bunlara mücadele etmesi ile ilgilidir. Tüm çatışmalar ve dolayısıyla travmatik durumlar, bilinçdışı düşlem ve iç ruhsal gerçeklik bağlamında ele alınır. Bu aşamanın ikinci yarısında Freud, metapsikolojinin ilk sistematik açıklamasını ortaya koymuştur. Bu açıklamada bir yanda benlik libidosu, birincil narsisizmin ve benlik ideali kavramının, diğer yanda ise içe atım, özdeşim ve yansıtma mekanizmalarının ayrıntılı bir incelemesi yer alır. "Yas ve Melankoli" (1917) başlıklı makale, bu evrenin sonunu işaret eder ve saldırganlık ve suçluluk tartışmasını ortaya koyarak bir sonraki evreyi başlatır.

1917'den 1926'ya kadar olan üçüncü evre, bize Freud'un metapsikolojik düşüncesinin "son evre"sini sunar. Haz İlkesinin Ötesinde makalesinde, ruhsal işleyişin bir ilkesi olarak tekrarlama zorlantısının ilk ifadesini ve bunun ölüm içgüdüsüyle (organik yaşamdaki eylemsizlik ilkesi) ilişkisini buluruz. Burada Freud, içgüdülere ilişkin ikili kuramına ulaşmış ve

daha önceki cinsel içgüdüleri ile benlik içgüdüleri arasındaki ayrımından yaşam ile ölüm dürtüleri ikiliğine geçiş yapmıştır. Dürtüler ve yineleme zorlantısı hipotezleri ve ruhsal yapıların benlik, id ve üstbenlik terimleriyle tanımlanmasıyla birlikte (Freud, 1923), travma kavramı özellikle sistemler arası ve dürtüsel bir referans çerçevesi kazanmıştır. Suçluluk, mazoşizm, melankoli, depresyon ve içsel kaygı durumları üzerine olan geniş literatür, bu tür travmaları ve benliğin bunlarla başa çıkma biçimlerini detaylı olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu tür sistemler arası ve içgüdüsel travmaların en kapsamlı ve en ayrıntılı tartışması belki de Melanie Klein'ın (1932) paranoid ve depresif konumları betimlemesinde bulunmaktadır. Freud'un kendi araştırmalarındaki ise bu evre, "Ketlenmeler, Semptomlar ve Kaygı (1926)" adlı eserinde kaygı kavramını yeniden ele almasıyla doruğa ulaşır.

1926'dan 1939'a kadar olan dördüncü evre, kaygı kavramının yeniden ele alınmasıyla başlar ve benlik psikolojisinin temellerini atar. Strachey (1959, s. 77-86), Freud'un kaygı kavramının gelişimine dair ustalıkla hazırlanmış bir özet sunmuştur. Yalnızca, Freud'un Ketlenmeler, Belirtiler ve Kaygı adlı eserinde travmatik durumlar ile tehlike durumları arasında açık bir ayrım yaptığı ve buna karşılık gelen iki tür kaygıyı—otomatik kaygı ve böyle bir travmanın yaklaştığına dair bir sinyal olarak kaygı—belirttiği gerçeğini yorumlamak için seçiyorum "Otomatik kaygının temel belirleyicisi, travmatik bir durumun ortaya çıkmasıdır; bunun özü ise, benliğin birikmiş uyarılma karşısında çaresizlik deneyimi yaşamasıdır ... yaşamın farklı dönemlerinde travmatik bir durumu tetikleme olasılığı bulunan çeşitli spesifik tehlikelerdir. Bunlar kısaca: doğum, annenin bir nesne olarak kaybı, penisin kaybı, nesnenin sevgisinin kaybı, üstbenliğin sevgisinin kaybıdır" (Strachey, 1959pp. 81-82).

Kaygı ve travmatik durumlar kavramının revize edilmesiyle birlikte, çevrenin (annenin) rolü ve çaresizlik durumlarına karşı "dışarıdan yardım" ihtiyacı, travma kavramının tam merkezine yerleşir. Bu nedenle travmanın içsel, sistemler arası ve çevresel kaynakları birleşik bir referans çerçevesinde bütünleştirilir. Bu evrenin sonuna doğru, "Biten ve Bitmeyen Analiz" (1937) ve "Savunma Sürecinde Benliğin Bölünmesi" (1938) adlı iki makalesinde Freud, dikkatini erken çocukluk dönemindeki savunma çatışmaları sırasında edinilen değişikliklerin yanı sıra doğuştan gelen birincil varyasyonlar ve benliğin sentezleme işlevindeki bozukluklar bağlamında benlik üzerine yoğunlaştırmıştır. İşte bu nedenle bu evreyi, benlik psikolojisinin asıl başlangıcı olarak nitelendirdim. Bu yeni formülasyonlar, travmanın kaynağının ve işlevinin değerlendirilmesi açısından geniş kapsamlı sonuçlar doğurmaktadır.

Son evre 1939'dan günümüze kadar sürmektedir. Bu çerçevede, Anna Freud'un (1936 ve sonrası), Hartmann'ın (1939), (1950), (1952) ve diğerlerinin araştırmaları aracılığıyla benlik psikolojisinin gelişimi ve anne-bebek ilişkisine dair bütünüyle yeni vurgulamalar, travmanın doğası ve rolünün tartışılması için referans çerçevemizi tamamen değiştirmiştir.

ANNENİN KORUYUCU KALKAN OLARAK İŞLEVİ

Freud, Haz İlkesinin Ötesinde (1920) adlı eserinde, açık bir çevredeki canlı bir organizmanın kaderini tartışmak için kavramsal bir model oluşturdu. "[Dedi ki] bir canlı organizmayı, maddenin farklılaşmamış bir kesecik olarak uyarılmaya duyarlı olası en basit

biçiminde hayal edelim." Freud daha sonra, mümkün olan iki uyarıcı kaynağının dışsal ve içsel olanlar olduğuna işaret eder. Şöyle devam eder: *"O halde dış dünyaya yönelen yüzey, tam da konumu gereği farklılaşacak ve uyarınları alan bir organ işlevi görecektir"* (s.26). Bu organ yavaş yavaş bir "kabuk"a ve nihayetinde bir "koruyucu kalkana" dönüşür. Freud, *"Canlı organizma için uyarınlara karşı korunma, neredeyse uyarınlara alınmasından daha önemli bir işlevdir"* varsayımında bulunmuştur. *"Koruyucu kalkan, kendi enerji deposuyla donatılmıştır ve her şeyden önce, dış dünyadan gelen muazzam enerjilerin tehditkar etkilerine karşı, içinde işleyen özel enerji dönüşüm biçimlerini korumaya çalışmalıdır"* (s. 27). Freud, argümanını devam ettirerek, daha sonra Cs. (bilinç) sistemi haline gelen bu hassas korteksin, içeriden de uyarımlar aldığını öne sürmüştür. Bununla birlikte, bu korteks iç uyarınlara karşı dış uyarınlara olduğundan daha az etkilidir. Organizmanın iç uyarınlardan kaynaklanan hoşnutsuzluğa karşı kendini koruma yollarından birisi, bu uyarınları dış çevreye yansıtmak ve *"sanki içeriden değil de dışarıdan geliyormuş gibi"* ele almaktır. Bu şekilde dış uyarınlara karşı geliştirilen koruyucu kalkanı iç uyarınlara karşı bir savunma aracı olarak devreye sokmak mümkün olmaktadır." Bu bağlamda Freud, koruyucu kalkanı aşacak kadar güçlü olan dış kaynaklı her türlü uyarımı "travmatik" olarak tanımlamıştır.

...bana öyle geliyor ki travma kavramı, uyarıcılara karşı koruma sağlayan bariyerdeki gedikle bu türden bir bağlantıyı zorunlu olarak ima eder. Böyle bir dışsal travma, organizmanın enerji işleyişinde büyük ölçekte bir bozukluğa yol açacaktır ve mümkün olan her savunma önlemini harekete geçirecektir. Aynı zamanda, haz ilkesi bir an için devre dışı bırakır. Artık zihinsel aygıtın büyük miktarlardaki uyarınlara dolup taşmasını engelleme olanağı kalmamıştır ve bunun yerine başka bir sorun ortaya çıkar. Bu, içeri giren yoğun uyarıma hâkim olma ve onları ruhsal anlamda bağlama, daha sonra bertaraf edilebilecek hale getirme sorunudur. [s. 29 vd.]. [Freud, argümanını daha da geliştirerek şu sonuca varmıştır] anlamaya çalıştığımız şey, uyarınlara karşı kalkanın delinmesinin neden olduğu sorunların ruhsal aygıt üzerinde yarattığı etkilerdir. Ve hâlâ korku (İng:fright) unsuruna önem atfediyoruz. Bu, uyarın ile ilk karşılaşacak sistemlerin güçlü yatırım (İng: hypercathexis) eksikliği de dahil olmak üzere kaygı için herhangi bir hazırlığı olmamasından kaynaklanmaktadır. Düşük yatırımları nedeniyle bu sistemler, gelen uyarılma miktarlarını bağlama konusunda iyi bir durumda değildir ve koruyucu kalkandaki yarığın sonuçları daha kolay gözlemlenebilir. Görüleceği üzere, uyarınlara karşı kaygıya hazırlıklı olma hali ve alıcı sistemlerin güçlü yatırımı kalkanın son savunma hattını oluşturur. Çok sayıda travma durumunda, hazırlıksız sistemler ile aşırı yatırım yapılarak iyi hazırlanmış sistemler arasındaki fark, travmanın sonuçları üzerinde belirleyici bir faktör olabilir; ancak bir travmanın gücü belirli bir sınırı aştığında bu faktörün artık bir ağırlık taşımayacaktır [s. 31.].

Freud'un tartışmasının genel bağlamı, bir bebeğin bir makarayla oynadığı "kaybolması ve geri dönmesiyle" (annenin) ifadesini bulan bir oyunun gözlemlenmesi ve genel olarak travmatik rüyalarıdır. Freud'un modelindeki "uyarılmaya duyarlı bir maddenin farklılaşmamış keseciği" kavramını canlı bir insan bebeğiyle değiştirirsek, Winnicott'un (1962) "bakım altındaki bebek" olarak tanımladığı durumu elde ederiz. Bakım altındaki bebeğin koruyucu

kalkanı, bakım veren annedir. Bu, yalnızca insana özgü bir durumdur; çünkü bebeğin bu bağımlılığı, bildiğimiz diğer tüm türlerin anneye olan bağımlılığından çok daha uzun sürer (Hartmann, 1939); ve insan bebeği bu uzun süreli bağımlılık döneminden, çevresine kıyasla çok daha farklılaşmış ve bağımsız bir organizma olarak çıkar.

Buradaki amacım, annenin koruyucu kalkan rolündeki işlevini tartışmaktır. Koruyucu bir kalkan olarak bu rol, bebeğin bağımlılığa dair ihtiyaçları için "ortalama beklenebilir çevreyi" (Hartmann, 1939) oluşturur. Kümülatif travmanın, annenin çocuğun gelişimi boyunca—bebeklikten ergenliğe kadar—koruyucu bir kalkan olma rolündeki ihlallerin sonucu olduğunu savunmaktayım; yani çocuğun, olgunlaşmamış ve istikrarsız benlik işlevlerini desteklemek için yardımcı bir benlik olarak anneye ihtiyaç duymaya devam ettiği tüm deneyim alanlarında. Çocuğun annesine olan benlik bağımlılığını annesine yönelik nesne yatırımından ayırt etmek önemlidir. (Ramzy ve Wallerstein [1958] bu hususu çevresel pekiştirme bağlamında ele almıştır.) Kümülatif travma, bebeğin/çocuğun koruyucu kalkanı ve yardımcı benlik olarak annesine bağımlı olduğu durumda yaşadığı zorlanma ve streslerden kaynaklanır (bkz. Khan, 1963a), (1963b), (1963c).

Annenin koruyucu kalkan rolündeki ihlaller olarak tanımladığım şeyin, annenin akut psikopatolojisinden kaynaklanan ve literatürümüzde sıklıkla şizofrenik çocuklardaki veya suça sürüklenmiş çocuklardaki açıkça düşmanca ve yıkıcı davranış örüntüleri bağlamında tartışılan bariz istilalardan (örneğin, Beres, 1956); (Lidz ve Fleck, 1959); (Mahler, 1952); (Searles, 1959), (1962); (Shields, 1962) niteliksel ve niceliksel olarak farklı olduğunu vurgulamak istiyorum. Aklımdaki ihlaller, bebeğin bağımlılığa dair ihtiyaçlarına uyumsuzluk niteliğinde olanlardır (Winnicott, 1956a).

Annenin koruyucu bir kalkan olarak rolü teorik bir yapıdır. Annenin bu rolü bebeğe karşı kişisel ilişkisinin yanı sıra, bebeğin tam iyilik hali için bağımlı olduğu cansız çevreyi (kreş, beşik vb.) yönetimini de içermelidir (bkz. Searles, 1960). Ayrıca benim öngördüğüm şekliyle annenin bu koruyucu kalkan rolündeki ihlallerinin tek başına travmatik olmadığını vurgulamalıyım. Kris'in (1956b) uygun ifadesini ödünç alacak olursak, bu ihlaller bir "gerilim" niteliğine sahiptir ve benlik gelişimini ya da psikoseksüel evrimi çarpıtmaktan ziyade ona yön verirler. Bu bağlamda, bu ihlallerin gelişimsel süreç boyunca ve zaman içinde sessiz ve görünmez bir şekilde biriktiğini söylemek daha doğru olacaktır. Bu nedenle, çocukluk döneminde klinik olarak tespit edilmeleri zordur. Bunlar kademeli olarak belirli bir karakter yapısının özgül özelliklere yerleşirler (bkz. Greenacre, 1958). Kendimi yalnızca, kümülatif travma kavramında travma sözcüğünün kullanılmasının, annenin koruyucu kalkan rolündeki bu tür ihlalleri meydana geldikleri anda ya da bağlam içinde travmatik olarak değerlendirmemize yol açmaması gerektiğini belirtmekle sınırlamak isterim. Travma değerine yalnızca kümülatif olarak ve geriye dönük olarak ulaşırlar. Eğer kümülatif travma kavramı bir değere ve geçerliliğe sahipse, o zaman bu kavram, bebeğin ve çocuğun bağımlılık ihtiyaçlarıyla bağlantılı olarak, çevresel başarısızlığın hangi türünün hangi türden bir benlik bozulmasına ve hangi türden bir psikoseksüel gelişim bozukluğuna karşılık geldiğini daha kesin bir şekilde tanımlamamıza yardımcı olmalıdır. Bu, kötü, reddedici ya da baştan çıkarıcı anneler gibi suçlayıcı yeniden yapılandırmaların ve ayrıca 'iyi' ve 'kötü' meme gibi antropomorfik parça-nesne kurgularının yerini almaya yardımcı olmalıdır. Bunun yerini, bebeğin ruhsal ve fiziksel donanımının

bütünsel ilişkisindeki belirli değişkenlerin patojenik etkileşiminin ve çevrenin buna nasıl karşılık verdiğinin daha anlamlı bir incelemesi alabilir. Bu da, yalnızca reçeteye dayalı olanlar yerine etkili terapötik önlemler için klinik araştırmayı teşvik edecektir. Başka bir yerde, anne ile kız arasındaki erken dönemdeki bozulmuş ilişkinin, hastanın yetişkin yaşamında eşcinsel epizodlara nasıl yol açtığını bir kadın hastanın tedavisinden yola çıkarak ayrıntılı bir şekilde anlattım (Khan, 1963a).

Son yirmi yılda, benlik psikolojisi ve bebek bakım teknikleri üzerine yapılan araştırmalar karmaşıklık ve derinlik kazanmıştır.¹ Bu araştırmalardan yola çıkarak, bir bebeğinin toplam deneyiminin dört yönünü teorik olarak birbirinden ayırmak mümkündür:

1. bakım veren çevrenin rolü ve bu rolün ruhsallık içi potansiyeller ile ruhsal işlevlerin serbest bırakılmasına ve dengelenmesine katkısı (bkz. Freud, 1911, s.220);

2. bebeğin birincil çevreye yönelik taleplerde bulunmasını sağlayan özel duyarlılık, ki burada bir annenin koruyucu kalkan rolü olarak adlandırıyorum (bkz. Escalona, 1953);

3. olgunlaşma süreçlerinin, özerk benlik işlevlerinin ve libido gelişiminin ortaya çıkışı; ve

4. iç dünyanın ve ruhsal gerçekliğin, içgüdüsel ihtiyaçlar ve gerilimlerin tüm karmaşıklığıyla, iç ruhsal yapılar ve nesne ilişkileriyle etkileşimi içinde aşamalı olarak ortaya çıkışı.

Literatürümüzde, belki de annenin bakım verme rolünün en duyarlı ve ayrıntılı yapılmış betimlemeler Winnicott'un yazılarında bulunmaktadır. Winnicott'a (1956b) göre, annenin bebek için koruyucu kalkan rolünü üstlenmesini sağlayan şey onun "birincil annelik meşguliyetidir." (İng: primary maternal preoccupation.) Annenin bu rolü üstlenmesinin teşvik edici unsuru, bebeğe olan libidinal yatırımı ve bebeğin hayatta kalmak için buna olan bağımlılığıdır (bkz. Benedek, 1952). Başlangıçta, bebeğin öznel bakış açısından bebekte bu bağımlılığın ya da hayatta kalma ihtiyacının çok az farkındalığı vardır.

Annenin bakım verme rolünün uygun koşullarda başardığı şey şudur:

1. Anne, kendini koruyucu bir kalkan olarak sunarak, olgunlaşma süreçlerinin—hem özerk benlik işlevlerinin hem de içgüdüsel süreçlerin—gelişimini sağlar. Annenin koruyucu kalkan olarak rolü, bebeği annenin öznel ve bilinçdışı sevgisinden ve nefretinden korur. Böylece annenin empatisinin bebeğin ihtiyaçlarına azami düzeyde duyarlı olmasını sağlar (bkz. Spitz, 1959).

¹ Bu çalışmayı burada gözden geçirmek mümkün değildir. Brody (1956) bu literatürü kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Bu katkılardan, kümülatif travma kavramına ulaşmada benim için özellikle değerli olan birkaçını belirteceğim. Bunlar şunlardır: Benedek (1952), Beres (1956), Bowlby (1958), (1960), Erikson (1950), (1956), Escalona (1953), Anna Freud (1951), (1958), Fries (1946), Greenacre (1954), (1958), (1959), (1960c), Hartmann (1939), (1952), Hoffer (1945), (1950), (1955), Kris (1950), (1951), (1956b), (1962), Lichtenstein (1961), Mahler (1952), (1961), Ramzy ve Wallerstein (1958), Spitz (1945), (1959), (1962), Winnicott (1945a), (1948b), (1949a), (1956b), (1960), (1962).

2.Eğer annenin uyumu yeterince iyiye, bebek annesine olan bağımlılığının farkına erken bir zamanda varmaz—dolayısıyla ortaya çıkan ve mevcut olan zihinsel işlevleri kendini savunma amacıyla kullanmak zorunda kalmaz (bkz. Freud, 1920).

3.Annenin koruyucu kalkan rolü, bebeğin tüm hoşnutsuzluk veren iç uyaranları anneye yansıtmasını sağlar; anne bu uyaranlarla başa çıkabilir ve böylece bebek iyilik halini ve her şeye gücü yettiği yönündeki yanılsamasını sürdürebilir. Erikson (1950) bu iyilik hâli duygusunu “güven”, Benedek (1952) “özgüven” ve Kris (1962) “rahatlık” olarak tanımlamıştır (ayrıca bkz. Searles, 1962).

4.Koruyucu bir kalkan işlevi görerek ve böylece bir model sağlayarak anne, bebeğin ruhsallığının, Sandler'ın (1960) "niteliksel düzenleyici bileşen" (İng: qualitative organizing component) olarak adlandırdığı şeyi bütünleştirmesini sağlar. Daha sonraki benlik gelişimi ve işleyişinde bunu, benliğin hem içgüdüsel gerçeklik hem de dış çevrenin talepleriyle ilişkili olarak sentezleyici işlevine rehberlik eden ayırt edici bir unsur olarak tanımlayabiliriz.

5.Beden bakımı aracılığıyla yaşam deneyimini (Fries, 1946) ve ihtiyaç tatminleri uygun miktarda sağlayarak bebeğin iç dünyasının, id ve benlik farklılaşmasını ve aynı zamanda iç gerçekliği dış gerçeklikten giderek ayırmasını mümkün kılar (bkz. Hoffer, 1952); (Ramzy ve Wallerstein, 1958).

6.Kendi benlik işlevlerinin yanı sıra libidinal ve saldırgan yatırımlarını da ödünç vererek (koruyucu bir kalkan rolü aracılığıyla) bebeğin birincil narsisizm, nötralize edilmiş enerji ve nesne yatırımları için kapasitesinin ve arzusunun temellerini oluşturmaya yardımcı olur (bkz. Hoffer, 1952); (Kris, 1951). Annenin sağladıkları ile bebeğin olgunlaşması yoluyla ortaya çıkanlar birbirleriyle etkileşime girer ve birbirlerini tamamlar (Erikson, 1946); (Freud, 1911); (Hoffer, 1949); (Winnicott, 1953).

7.Bu görevler başarıyla tamamlanırsa, birincil bağımlılıktan göreceli bağımlılığa (İng:relative dependence) geçiş gerçekleşebilir (Winnicott, 1960). Bu aşamada, annenin koruyucu bir kalkan olarak rolünün işlevi daha karmaşık hale gelir; temelde psikolojik bir boyut kazanır. Artık bebeğe, bir yandan içgüdüsel çatışmalarla ilgili ilk deneyimlerinde yardım etmek, diğer yandan da hayalin yıkılmasının (İng:disillusion) özü (Winnicott, 1948b) ve nesne yatırımları yönündeki gerçek bir kapasitenin ön koşulu olan birincil özdeşimden ayrı oluşun farkına varılmasına uzanan akışı sürdürmek zorundadır; (bkz.. Milner, 1952); (Anna Freud, 1958).

8.Eğer anne bu görevlerde başarılı, olursa, bebek yavaş yavaş annenin bir sevgi nesnesi olmasının ve onun sevgisine duyduğu ihtiyacın farkına varır. Bu farkındalık artık bu süreçte kullanılabilir hale gelmiş olan içgüdüsel (id) yatırımları kullanan bir nesne yatırımıdır (Anna Freud, 1951).

9.Anne, bebeğe gelişim evresine uygun hayal kırıklıkları deneyimleterek gerilim ve hoşnutsuzluğa tahammül kapasitesini destekler ve böylece yapısal gelişimi teşvik eder (bkz. Kris, 1962). Rubinfine (1962), anne bakımının bu yönüne ilişkin değerli tartışmasında şu sonuca varmaktadır:

... İhtiyaç tatmininin hemen ve her zaman mevcut olduğu (yani cansızlaştırılmış) durumlarda, gerilimin görece yokluğu söz konusu olmalıdır. Uygun zamanlama ile yaşanan hayal kırıklığı ve gecikme deneyimleri olmaksızın çeşitli benlik işlevlerinin gelişiminde gecikme meydana gelebilir; bu işlevler arasında kendilik ve kendilik olmayı ayırt etme kapasitesi de yer alır. Kendiliğin nesneden ayırışamaması ve bunun sonucunda kendilik ile nesne temsillerinin kaynaşmış halden kurtulamaması saldırgan dürtüleri dışsal bir nesneye yönelterek boşaltabilme kapasitesinin gelişimini engeller bu da saldırganlığın kendiliğe yönelmesine yol açar.

Winnicott (1952), bir annenin bebeğin id'ini hayal kırıklığına uğratması gerekliliğini hatta bunu mutlaka yapması gerektiğini; ancak bebeğin benliğini asla hayal kırıklığına uğratmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Anne ile bebek arasındaki tüm bu etkileşimlerin aracı bağımlılıktır. Bu bağımlılık bebek tarafından büyük ölçüde hissedilmez. Benzer şekilde, annenin koruyucu bir kalkan olarak rolünün, annenin tüm yaşam deneyimi içinde sınırlı bir işlev olduğunu akılda tutmak önemlidir. Başlangıçta bu, anne için her şeyi kuşatan bir roldür. Yine de teorik olarak, bu rolü onun kişiliğinin ve coşkusal işleyişinin özel bir örneği olarak görebilmek bizim için anlamlıdır. Bu bağlamda, Spitz'in (1962) bebeğin bağımlıya dair ihtiyaçlarının bütünlüğü ile annenin bu ihtiyaçlara yanıt olarak sergilediği bakım veren tutumun uygulaması arasında yaptığı ayrımı hatırlamak yerinde olacaktır. Bunu yapmadığımız sürece, koruyucu kalkan olarak bu rolün annenin kişisel ihtiyaçları ve çatışmaları tarafından nasıl istila edilebileceğini veya edildiğini belirleyemeyiz. Annenin kişisel ihtiyaçlarının ve çatışmalarının müdahalesi, koruyucu kalkan rolüne ilişkin başarısızlığı olarak tanımladığım şeydir. Annenin koruyucu kalkan rolü edilgen değil, aksine uyanık, uyum sağlayan ve düzenleyici olan bir roldür. Koruyucu kalkan rolü, annenin çatışmasız özerk benlik işlevlerinin bir sonucudur. Buraya annenin kişisel çatışmaları sızarsa, sonuç koruyucu kalkan rolünden simbiyozla veya reddedici geri çekilmeye doğru bir kayma olur. Bir bebeğin bu roldeki başarısızlıklara nasıl tepki vereceği, travmanın doğasına, yoğunluğuna, süresine ve tekrarlayıcılığına bağlıdır.

Literatürde, annenin koruyucu kalkan olarak işlev görmesindeki bahsedilen türde başarısızlığın üç tipik örneği kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır:

1. En uç ve patojenik olanı, annenin psikopatolojisinin aşırı müdahalesi yoluyla gerçekleşir. Winnicott (1949a), (1952) bunu, yeterince iyi kapsayıcı çevrenin psikoza veya zihinsel kusura yol açan başarısızlığı olarak açıklamıştır. Mahler (1952), (1961) ise şizofrenik hastalıklara yol açan anne-çocuk arasındaki simbiyotik ilişki kavramını ortaya atmıştır. Bu bağlamda, diğerlerinin yanı sıra, Beres (1956), Geleerd (1956), (1958), Lidz ve Fleck (1959) ve Searles'in (1959) araştırmalarına da değinmek isterim.

2. Annenin koruyucu kalkan rolünün çöküşü, ondan ayrılma veya kayıp bağlamında da tartışılmıştır. Burada yine Anna Freud ve Burlingham'ın (1942), (1944) öncü araştırmaları ile Winnicott'ın (1940), (1945b) çalışmaları ve Bowlby (1960), Spitz (1945), (1951) ile Provence ve Lipton'ın (1962) daha sonraki kapsamlı incelemeleri özellikle önemli olarak öne çıkmaktadır (ayrıca bkz. Hellman, 1962).

3. Annenin koruyucu kalkan rolünün çöküşünün üçüncü örneği, bazı yapısal hassasiyetlerin (Escalona, 1953) veya fiziksel engellerin (Burlingham, 1961); (Anne Marie

Sandler, 1963) anneye imkânsız bir görev yüklemesi ya da bebekte görülen ağır bir fiziksel hastalığın, hiçbir yetişkin insanın karşılayamayacağı özel bir talepler yaratması durumunda ortaya çıkar (bkz. Anna Freud, 1952); (Frankl, 1961).

KÜMÜLATİF TRAVMANIN ETİYOLOJİSİ

Burada, annenin koruyucu kalkan rolündeki dördüncü bir çöküş olarak gördüğüm kısmi bir türünü kavramsallaştırmaya çalışıyorum; bu çöküş, ancak geriye dönük olarak bir bozulma olarak görünür hale gelir ve kümülatif travma olarak adlandırılabilir. Bu hipoteze ulaşmamda özellikle Winnicott, Kris ve Greenacre'in araştırmaları bana rehberlik etmiş ve yardımcı olmuştur.

Son yirmi yıldır Winnicott, ısrarla annenin bakım işlevinin önemine, bebeğin kendiliğini kazanması bağlamında bağımlılığın hayati rolüne vb. dikkatimizi çekmektedir. James (1962) yakın zamanda bize Winnicott'un araştırmalarına dair değerli bir eleştiri sunmuştur. Benim amaçlarım açısından önemli olan Winnicott'un hipotezlerinde uygun olan, terapötik süreçte bağımlılık ihtiyaçlarına gerilemenin rolünü aydınlatması (1949b), antisosyal eğilim üzerine araştırmaları (1956a) ve çocukta erken ruhsal ve duygulanımsal bütünleşme süreçlerini titizlikle tanımlamasıdır (1945a).

Winnicott'un (1952) temel hipotezi, bebeklik döneminde yeterince iyi tutma ortamı sağlamada (annenin koruyucu kalkan rolü) görece tüm başarısızlıkların, nispeten olgunlaşmış çocukta ve yetişkinde benlik bütünleşmesindeki dengesizlikleri ve çözümleri düzeltme zorlantısı yarattığıdır. Bu, bağımlılık ihtiyaçlarına gerileme yoluyla sağlanır. Winnicott'un deyimiyle, "sahte kendilik" oluşumu, bu tür bir bakım ortamının yeterince iyi tutma yoluyla bebeğin ihtiyaçlarına uyum sağlayamamasının sonuçlarından biridir. (1949a). Winnicott'un "sahte kendilik" olarak adlandırdığı şey, benlik özerkliğinin bozulmasının ve çarpıtılmasının karakterolojik bir sonucudur. Winnicott'un "müdahaleler" olarak adlandırdığı şey, annenin bebeklik döneminde hem dışsal hem de içsel uyarıları yönlendirip düzenleyememesidir. Winnicott, bu müdahalelerin gerçek benlik bütünleşmesini bozduğuna ve erken savunma örgütlenmesine ve işleyişine yol açtığına inanmaktadır (1948b). Kris'in (1962) "çocukta uygun boşalma yolları sunmaksızın artan gerilim yaratması kaçınılmaz olan belirli bir tür kışkırtıcı aşırı uyarım" ve ayrıca "baştan çıkarıcı" olarak tanımladığı şeyi, Winnicott "müdahaleler" olarak isimlendirir. Burada bunları, kümülatif travmadaki en patojenik kökensel unsurların bir kısmı olarak değerlendiriyorum (bkz. Erikson, 1950)

Kris, "Psikanalizde Çocukluk Anılarının Yeniden Kazanılması" (İng:The Recovery of Childhood Memories in Psychoanalysis) (1956b) başlıklı makalesinde "şok travması" (İng:shock trauma) ile "gerilim travması (İng:the strain trauma)" arasında bir ayırım yapmıştır. Gerilim travmasını "hayal kırıklığı gerilimlerinin birikmesiyle travmatik etkilere yol açabilen uzun süreli durumların etkisi" olarak tanımlamıştır. Kris'in burada ve çağdaş makalesi "Kişisel Mit"te (İng:The Personal Myth) (1956a) sunduğu klinik örnekler, "gerilim travması" yaşayan hastaların anlattığı perde anıların ya da erken çocukluk anılarının, annenin koruyucu kalkanının kısmi çöküşünden kaynaklandığını ve bu anıların, söz konusu çöküşün etkilerini sembolize etme çabası olduğunu hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır Kris'in "Üç Yaşındaki Bir Çocukta Düşme ve İyileşme" (İng:Decline and Recovery in a Three-Year-

Old) (1962) başlıklı makalesinde bebek Anne'nin içinde bulunduğu çıkmazı duyarlı ve yetkin bir biçimde ele alışı, kümülatif travma kavramım ile ilişkili en uygun malzemedir. Kris'in açıklamasında ilginç olan nokta, anne ve bebek başından itibaren gözlenmiş olmasına rağmen, yalnızca daha sonra, yani otuz dört haftalık göreceli geriye bakışla, rahatsız edici annelik davranışının bebek için "kışkırtıcı" bir durum oluşturduğun kesin olarak belirlenebilmiş olmasıdır.

Greenacre'in çalışmaları (1954), (1960a), (1960c) büyük ölçüde bebeklik dönemindeki olgunlaşma faktörünün yazgıları ve bu yazgıların benliksel ve dürtüsel gelişim üzerindeki etkisiyle ilgilenmiştir. 1959 yılında, Mahler'in simbiyotik ilişkiler olarak tanımladığı durumun belirli bir varyantını tanımlamak için merkezi (İng:focal) simbiyoz kavramını ortaya atmıştır. Greenacre, merkezi simbiyozu "genellikle anne ile çocuk arasında, ancak benim vakalarımda olduğu gibi bazen anne dışındaki kişilerle de görülen, neredeyse tamamen kapsayıcı bir ilişkiden ziyade özel ve oldukça belirli bir ilişkiyle sınırlı, yoğun bir karşılıklı bağımlılık" olarak tanımlamaktadır. "Sınırlı veya merkezi simbiyotik ilişkilerde, çocuğun özel ihtiyacı ile ebeveynin özel duyarlılığı arasında sıklıkla tuhaf bir birliktelik söz konusudur ve bu duruma ebeveynin veya çocuğun tüm kişiliği, Mahler tarafından tanımlanan ağır simbiyotik psikoz vakalarında olduğu kadar dahil olmayabilir" (s. 244, 245). Ayrıca Greenacre (1959), (1960a), (1960b) sapkınlıkların, sınır vakalarının ve beden-benlik gelişiminin psikopatolojisinin büyük bir kısmını merkezi simbiyoz ile ilişkilendirir. Merkezi simbiyoz kavramı, çocuk ve onun insan çevresinin arkaik bağımlılık ilişkisi bağlamında birbirlerini kapsayabilecekleri zaman aralığını ve gelişimsel süreci verimli bir şekilde genişletmiştir.

Bu formülasyonlar bağlamında, şimdi kümülatif travmanın doğasını ve işlevini inceleyeceğim. Kümülatif travmanın kökenleri, bebeğin anneye koruyucu bir kalkan olarak ihtiyaç duyduğu ve onu bu şekilde kullandığı gelişim dönemine dayanır. Annenin koruyucu kalkan olarak kaçınılmaz geçici başarısızlıkları, olgunlaşma süreçlerinin gelişen karmaşıklığı ve ritmi sayesinde düzeltilir ve telafi edilir. Annenin koruyucu kalkan rolündeki bu başarısızlıklar önemli ölçüde sık görülürse ve bebeğin ruh-beden bütünlüğüne bebeğin ortadan kaldırma imkânı bulamayacağı bir baskı yaratırsa patojenik reaksiyonun çekirdeği oluşur. Bunlar da sırasıyla, annenin bebeğin ihtiyaçlarına uyum sağlamasında olduğundan daha farklı şekilde anneye etkileşim sürecini başlatır.

Bu anne-bebek etkileşimi, aşağıda açıklanan etkilerden herhangi birine ya da tümüne yol açabilir.

1. Erken ve seçici benlik gelişimine yol açar. Ortaya çıkan özerk işlevlerin bazıları, gelişimleri hızlandırılarak hoşnutsuzluk veren müdahalelerle başa çıkmak için savunma eyleminde kullanılır (James, 1960); (Winnicott, 1949b).

2. Annenin ruh haline karşı özel bir duyarlılık düzenlemeye başlayabilir; bu durum saldırgan dürtülerin bütünleşmesinde bir dengesizlik yaratır (bkz. Winnicott, 1948a); (Sperling, 1950).

3. Erken gelişmiş işlevlerin annenin işbirlikçi tepkisiyle iç içe geçmesi, gelişimsel olarak farklılaşmış ayrı bir "tutarlı benliğe" (Freud, 1920) ve kendiliğe ulaşmayı engeller. Bu da bir

yandan arkaik bir bağımlılık bağının sömürüldüğü, diğer yandan aceleyle ilan edilmiş bir bağımsızlığın öne sürüldüğü bir çözülmeye yol açar. Bunun belirli bir sonucu, sessiz ve kayıtsız bir bağımlılık durumu olması gereken şeyin, içgüdüsel ve benliksel bağımlılığının tasarlanmış bir sömürüsü haline gelmesi ve annenin erken gelişmiş narsistik yatırımıyla birlikte ortaya çıkmasıdır.

4. Bunun bir başka sonucu da, olgunlaşmaya ilişkin olan anneden ayrışma bağlamında hayal kırıklığının başka yöne saptırılması ve sahte bir özdeşimsel birliktelik ile manipüle edilmesidir (bkz. Searles, 1962). Bu şekilde, hayalin yıkılması ve yas yerine, anneye ilgi gösterme tutumu ve anneden aşırı ilgi bekleme şeklinde bencil bir tutum yerleşir. Bu endişe, anneye sadistik içgüdüsel saldırı ve bunun sonucunda ortaya çıkan suçluluk duygularına ait olan endişeden oldukça farklıdır (bkz. Klein, 1932). Bu kaygı, gerçek bir nesne yatırımının ikamesi olan bir benlik yatırımıdır (bkz. Winnicott, 1948a).

5. Annenin koruyucu kalkan rolündeki başarısızlığından kaynaklanan ihlaller aracılığıyla, dış ve iç gerçekliğin erken bir yatırımı gerçekleşir. İç ve dış gerçekliğin bu şekilde düzenlenmesi, benliğin kendisini tutarlı bir varlık olmasına yönelik öznel farkındalığının ve deneyiminin çok önemli bir işlevini dışarıda bırakmaktadır. Onun bütünleştirme işlevi de bozulmuştur.

6. Annenin koruyucu kalkan rolünün başarısızlığından kaynaklanan ve burada kümülatif travma olarak adlandırdığım gerilim ve sıkışmalar, en belirgin etkilerini bebek ve çocukta beden-benliği gelişiminin yazgıları üzerinde gösterir. Coleman, Kris ve Provence'ın (1953), Greenacre'in (1958), (1960b), Hoffer'ın (1950), (1952), Kris'in (1951), Milner'in (1952), Spitz'in (1951), (1962) ve Winnicott'ın (1949a), (1949b), (1953) araştırmaları önemini vurgulamıştır. Beden benliğinin gelişimine yönelik annelik bakım prosedürleri (koruyucu kalkan rolü), benlik-id ayrışmasının en erken evreleri bağlamında ve kendilik duygusunun kademeli entegrasyonu çerçevesinde ele alınmaktadır. Burada, yalnızca çok kısaca, klinik materyalden çıkardığım sonuca değinmek istiyorum: Annenin koruyucu kalkan rolündeki kırılmalar, kalıntıların en duyumsal ve en etkili biçimde çocuğun beden-benliği gelişiminde bırakır. Bu kalıntılar, olgunlaşma ve gelişim süreci boyunca belirli bir tür bedensel benlik düzeni içinde bir araya gelir ve psikolojik kişiliğin temelini oluşturur. Burada konuyla ilgili olan, Coleman, Kris ve Provence (1953), Kris (1951) ve Ritvo ile Solnit (1958) tarafından sunulan gözlemsel verilerdir. Erişkin hastada, aktarım nevrozunda ve bütünsel analitik ortamda beden-benlik edimlerinin kendine özgü özelliklerinin klinik gözlemi yoluyla, vaka öyküsü üzerinden kümülatif travmanın belirli kökensel örüntülerinin neler olduğunu yeniden inşa etmeyi umabiliriz (Khan, 1963a). Kümülatif travma kavramı, erken benlik gelişimi ve bebek-anne ilişkisi bağlamında, libido gelişimindeki saplanma noktaları kavramına tamamlayıcı bir hipotez sunar. Bu anlamda, gelişen anne-bebek (çocuk) ilişkisindeki önemli gerilim ve baskı noktalarının ne olduğunu haritalandırmaya çalışır; bu noktalar, belirli bir karakter veya kişiliğin yapılandırılmasında giderek dinamik bir alt tabaka oluşturur.

Bebek ile anne arasındaki bu etkileşim başladığında, tüm yeni gelişimsel deneyimleri ve nesne ilişkilerini eylem alanına dâhil eder. Birçok önemli yönden, sonraki dönemdeki anne ve çocuk arasındaki patolojik etkileşim, müdahalelerin neden olduğu önceki çarpıtmaları

düzeltilmeyi amaçlamaktadır. Bence Greenacre'nin (1959) "çocuğun özel ihtiyacı ile ebeveynin özel duyarlılığının birleşimi"nin arkasındaki dürtü olarak kastettiği şey budur. Bu iyileşme girişimlerinin yalnızca patolojiyi karmaşıklaştırması, insan deneyiminin bir ironisidir. Belki de bu, yetişkin hastalarımızda aşk ve tutkulu bir bağ aracılığıyla iyileşmeye yönelik birçok girişimin kökeninde yatmaktadır. Bu yönü, 1962 tarihli "Çokbiçimli-sapkın Beden Deneyimlerinin ve Nesne İlişkilerinin Benlik Bütünleşmesindeki Rolü" (İng:"The Role of Polymorph-Perverse Body-Experiences and ObjectRelations in Ego-Integration) başlıklı makalemdede ele aldım (ayrıca bkz. Alpert, 1959); (Khan, 1963); (Lichtenstein, 1961).

Şimdiye kadar yalnızca annenin koruyucu kalkan rolündeki ihlallerin bebek gelişimi üzerindeki patojenik etkilerini vurguladım. Ancak bu, anne ile bebek arasındaki etkileşimin tüm karmaşıklığını yanlış temsil etmek olurdu; bebek benliği zayıf, kırılgan ve annenin koruyucu kalkan rolüne aşırı derecede bağımlı olmasına rağmen, bebek aynı zamanda büyük bir doğuştan gelen dayanıklılığa ve potansiyele (güce) sahiptir. Yalnızca koruyucu kalkandaki ihlallerinin etkileri ile başa çıkmakla kalmaz, aynı zamanda bu tür darbeleri ve gerilimleri büyüme ve yapılanma yönünde "besin" olarak da kullanabilir (Rapaport, 1958); (krş. Rubinfine, 1962); (Kris, 1951). Benliğin bu tür zorlanmaların üstesinden gelebileceğini ve bunlardan sağ çıkabileceğini buna ek olarak bunları iyi bir amaç için kullanabileceğini, yani kümülatif travmayı etkisiz hale getirmeyi başarabileceğini ve oldukça sağlıklı ve işlevsel olan normal bir işleyişe ulaşabileceğini hatırlamak önemlidir; ancak yine de bu yapılanma yaşamın ilerleyen safhalarında akut stres ve kriz sonucunda çökebilir. Bunu yaşandığında—ki bu klinik açıdan büyük önem taşır—kümülatif travma gibi bir kavramı değerlendirmeden ilgili tüm süreçlerin kökenselliğini ve ekonomisini tanısal olarak değerlendiremeyiz. Son otuz yıl boyunca literatürümüzde sıklıkla belirtildiği üzere, pratiğimizde daha sık karşılaşılan hasta tipi haline gelen şizoid tipteki karakter bozukluklarının etiyolojisi, gerçekleştiği dönemde ne ağır ne de akut olan bebek-anne ilişkisi bozukluklarını içeren bir klinik tablo sunmaktadır (Kris, 1951); (Khan, 1960). Kümülatif travma kavramının burada bize büyük ölçüde yardımcı olabileceğini öne sürüyorum. İnsan yavrusu, içsel ve çevresel stres faktörlerinin getirdiği zorluklarla mücadele edebilecek donanımına fazlasıyla sahiptir. Bizim için önemli olan, klinik süreçte stres faktörlerine karşı gerçekleştirilen mücadelenin hangi etkileri bıraktığını ve yetişkin karakterini nasıl şekillendirdiğini tespit edebilmektir (bkz. Greenacre, 1954), (1960b); (Lichtenstein, 1961); (Khan, 1963b).

Kümülatif travmanın sinsi yönlerinden birisi, çocukluk boyunca ve ergenliğe kadar sessizce işlemesi ve birikmesidir. Çocuklarda belirli türden bir erken gelişimi patojenik olarak değerlendirmeyi ancak son yıllarda öğrenmiş bulunuyoruz. Böyle bir erken olgunluk daha önce çocukta üstün yeteneklilik, güçlü benlik gelişimi veya mutlu bir bağımsızlık olarak övülmekteydi. Ayrıca artık annelerin, çocuğu ile arasında özellikle yakın bir bağ ve anlayış olduğuna dair övünmelerini, şüpheyile olmasa da, eskisine oranla çok daha fazla ihtiyat ve temkinle karşılama eğilimindeyiz.

Klinik deneyim, annenin koruyucu kalkan rolündeki başarısızlığından kaynaklanan müdahalelerin, anne ile çocuk arasında aktif bir işbirlikçi ilişkiye dönüşme eğiliminde olduğunu psikoseksüel gelişim aşamalarının, geç oral, erken anal ve fallik aşamalar olduğunu göstermektedir Bu ortaya çıkan içgüdüsel süreç ile olgunlaşan benlik sürecinin anneyi tüm

ihtiyaç ve talepleriyle sınıdığı evrelerdir. Bu evreler aynı zamanda uyarı açılığının, anneden koruyucu kalkan rolünde maksimal psikolojik uyum, tepki ve öz denetim talep ettiği evrelerdir. Bu tür işbirlikçi ilişkilerde başlıca gerçekleşen ruhsal süreç, Kris (1951) ile Ritvo ve Solnit'in (1958) vurguladığı gibi özdeşimdir. Bu özdeşleşme, temelde bütünleştirici ve yansıtmacı bir türde kalır; yeni nesne temsillerinin içselleştirilmesine ve asimilasyonuna müdahale eder böylece iç ruhsal yapıların uygun biçimde farklılaşmasını ve büyümesini karmaşıktırır. Bu durum, oedipal dönemin libidinal dürtülerinin ve nesne ilişkilerinin biçimlendirilmesi için de geçerlidir (bkz. Schmale, 1962).

Ergenlik dönemi, çocuğun annesiyle olan bu işbirlikçi bağın biçimlendirici ve yıkıcı etkilerinin şiddetli bir şekilde farkına vardığı evredir. Ardından verilen tepki, anneye ve onun tüm geçmiş yatırımlarına çarpıcı bir şekilde reddedicidir (Khan, 1963c). Bu da elbette ergenin uyum sağlama sürecini bir anda hem çetrefilli hem de imkânsız hale getirir. Bu noktada, geçmiş libidinal yatırımları, benlik yatırımlarını ve nesne bağlarını bilinçli olarak reddeden bütünleşme girişimleri başlatılır. Bu durum kişilik ya gelişiminin atalet ve boşunalık içinde çökmesine, ya da kısa süreli, büyümlü bir iyileşmeyle tümgüçlü bir yalıtılmışlığa veyahut da yeni idealler, yeni nesneler ve yeni benlik yatırımları için tutkulu bir özleme yol açar (Beres ve Obers, 1950); (Erikson, 1956); (Geleerd, 1958); (Khan, 1963b); (Spiegel, 1951).

SONUÇ

Kümülatif travma kavramı, anne ile bebek arasındaki ilişkinin dil öncesi dönemde meydana gelen psikofiziksel olaylarını dikkate alır. Etkilerini, daha sonra anne ile çocuk arasındaki ilişkinin bozulması ya da benlikteki ve psikoseksüel gelişimdeki bir sapma olarak işlevsel hâle gelen şeyle ilişkilendirir (Khan, 1962, 1963a). Bir bebeğin dil öncesi dönemden çıkmasından sonra, annenin koruyucu kalkan rolündeki ilk zedelenmeleri ve başarısızlıkları artık doğrudan göremeyiz. Doğrudan gözlemde ya da klinik olarak gözlemlediğimiz şeyler, bu zihinsel süreçlerin ve kapasitelerin türevleridir. Burada kümülatif travma olarak kavramsallaştırdığım şey, Anna Freud (1958) tarafından başka bir bağlamda tanımlanmıştır. Çocuğa üstü kapalı bir zarar verildiğini ve bu zararın sonuçlarının gelecekte açığa çıkacağını belirtmektedir.

Bugün, beslenme durumlarına ve bebek ile anne arasındaki bütünsel ilişkiye dair doğrudan gözlemlere dayanan pek çok hassas gözleme sahip olsak da (J. Robertson, 1962; Robertson, 1962), annenin koruyucu kalkan rolünün, bebeğin bağımlılığa dair gereksinimleri karşısında gerçek anlamda ne zaman çöktüğünü ve bu çöküşün yaşandığı anda tespit edilemeyeceği hâlâ şüphelidir. Kris'in (1962) bebek Anne hakkındaki vaka öyküsü anlatısının fazlasıyla açık gösterdiği üzere, bir bebek son derece yetkin profesyonellerden oluşan bir ekip tarafından gözlemlenmiş olsa bile, "yeterince iyi" bir anne bakımı sağlanmasındaki bu çöküşün etkileri ancak geriye dönük olarak görünür olmaya başlamıştır. Anne vakasında, annenin tutumundan kaynaklanan etkilerin, kümülatif travmanın yapısı ve işlevi içinde nasıl birikmeye başladığını görüyoruz. Bu başarısızlıkların en erken doğasını ve rolünü net bir şekilde ortaya koyabilmemiz bizim için önemlidir, çünkü ancak bu şekilde klinik beklentimizi düzenleyebilir ve doğru tanıya ulaşabiliriz. Anna Freud'un (1962) ifade ettiği gibi:

... Şayet mevcut ilgimiz, bağımlılığın sonuçlarından bağımlılık döneminin içeriğine ve süreçlerine dikkatimizi yöneltmekten ibare olsa bile bu yine de belirleyici öneme sahip bir dönüm noktasıdır. Bu çizgiyi takip ederek ilgimizi hastalıkların kendisinden—nevrotik ya da psikotik—onların ön koşullarına, ortaya çıktıkları matrise, yani nevroz seçimi ve savunma türlerinin seçimi gibi önemli meselelerin karara bağlandığı döneme çevirmiş oluruz [s. 240].

KAYNAKÇA

Alpert, A. (1959). Reversibility of pathological fixations associated with maternal deprivation in infancy. *Psychoanal. Study Child*, 14.

Benedek, T. (1952). The psychosomatic implications of the primary unit: Mother-child. In *Psychosomatic functions in women*. New York: Ronald Press.

Beres, D., & Obers, S. J. (1950). The effects of extreme deprivation in infancy on psychic structure in adolescence. *Psychoanal. Study Child*, 5.

Beres, D. (1956). Ego deviation and the concept of schizophrenia. *Psychoanal. Study Child*, 11.

Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *Int. J. Psychoanal.*, 39.

Bowlby, J. (1960). Separation anxiety. *Int. J. Psychoanal.*, 41.

Brody, S. (1956). *Patterns of mothering*. New York: International Universities Press.

Burlingham, D. (1961). Some notes on the development of the blind. *Psychoanal. Study Child*, 16.

Coleman, R. W., Kris, E., & Provence, S. (1953). The study of variations of early parental attitudes. *Psychoanal. Study Child*, 8.

Erikson, E. H. (1946). Ego development and historical change. *Psychoanal. Study Child*, 2.

Erikson, E. H. (1950). Growth and crises of the healthy personality. In *Identity and the life cycle* [Psychological Issues Monog. 1]. New York: International Universities Press.

Erikson, E. H. (1956). The problem of ego identity. *J. Am. Psychoanal. Assoc.*, 4.

Escalona, S. (1953). Emotional development in the first year of life. In M. J. E. Senn (Ed.), *Problems of infancy and childhood*. New York: Josiah Macy, Jr. Foundation.

Fenichel, O. (1937). The concept of trauma in contemporary psychoanalytic theory. In *Collected papers of Otto Fenichel* (2nd Series). New York: Norton, 1954.

Frankl, L. (1961). Some observations on the development and disturbances of integration in childhood. *Psychoanal. Study Child*, 16.

Freud, A. (1936). *The ego and the mechanisms of defense*. New York: International Universities Press, 1946.

Freud, A. (1951). Observations on child development. *Psychoanal. Study Child*, 6.

- Freud, A. (1952). The role of bodily illness in the mental life of children. *Psychoanal. Study Child*, 7.
- Freud, A. (1958). Child observation and prediction of development. *Psychoanal. Study Child*, 13.
- Freud, A. (1962). The theory of the parent-infant relationship: Contributions to discussion. *Int. J. Psychoanal.*, 43.
- Freud, A., & Burlingham, D. (1942). *War and children*. New York: International Universities Press, 1943.
- Freud, A., & Burlingham, D. (1944). *Infants without families*. New York: International Universities Press.
- Freud, S. (1887-1902). *The origins of psychoanalysis*. New York: Basic Books, 1954.
- Freud, S. (1893). On the psychical mechanism of hysterical phenomena. *Standard Edition*, 3. London: Hogarth Press, 1962.
- Freud, S. (1895). On the grounds for detaching a particular syndrome from neurasthenia under the description "Anxiety neurosis." *Standard Edition*, 3. London: Hogarth Press, 1962.
- Freud, S. (1897). Abstracts of the scientific writings of Dr. Sigm. Freud 1877-1897. *Standard Edition*, 3. London: Hogarth Press, 1962.
- Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. *Standard Edition*, 7. London: Hogarth Press, 1953.
- Freud, S. (1911). Formulations on the two principles of mental functioning. *Standard Edition*, 12. London: Hogarth Press, 1958.
- Freud, S. (1914a). On narcissism. *Standard Edition*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
- Freud, S. (1914b). On the history of the psycho-analytic movement. *Standard Edition*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
- Freud, S. (1915a). Instincts and their vicissitudes. *Standard Edition*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
- Freud, S. (1915b). Repression. *Standard Edition*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
- Freud, S. (1915c). The unconscious. *Standard Edition*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
- Freud, S. (1917). Mourning and melancholia. *Standard Edition*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
- Freud, S. (1920). Beyond the pleasure principle. *Standard Edition*, 18. London: Hogarth Press, 1950.
- Freud, S. (1923). The ego and the id. *Standard Edition*, 19. London: Hogarth Press, 1961.

- Freud, S. (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *Standard Edition*, 20. London: Hogarth Press, 1959.
- Freud, S. (1937). Analysis terminable and interminable. *Collected Papers*, 5. London: Hogarth Press, 1950.
- Freud, S. (1938). Splitting of the ego in the defensive process. *Collected Papers*, 5. London: Hogarth Press, 1950.
- Fries, M. E. (1946). The child's ego development and the training of adults in his environment. *Psychoanal. Study Child*, 2.
- Geleerd, E. R. (1956). Clinical contribution to the problem of the early mother-child relationship. *Psychoanal. Study Child*, 11.
- Geleerd, E. R. (1958). Borderline states in childhood and adolescence. *Psychoanal. Study Child*, 13.
- Greenacre, P. (1954). In problems of infantile neurosis: A discussion. *Psychoanal. Study Child*, 9.
- Greenacre, P. (1958). Towards the understanding of the physical nucleus of some defence reactions. *Int. J. Psychoanal.*, 39.
- Greenacre, P. (1959). On focal symbiosis. In L. Jessner & E. Pavenstedt (Eds.), *Dynamic psychopathology in childhood*. New York: Grune & Stratton.
- Greenacre, P. (1960a). Regression and fixation. *J. Am. Psychoanal. Assoc.*, 8.
- Greenacre, P. (1960b). Further notes on fetishism. *Psychoanal. Study Child*, 15.
- Greenacre, P. (1960c). Considerations regarding the parent-infant relationship. *Int. J. Psychoanal.*, 41.
- Hartmann, H. (1939). *Ego psychology and the problem of adaptation*. New York: International Universities Press, 1958.
- Hartmann, H. (1950). Psychoanalysis and developmental psychology. *Psychoanal. Study Child*, 5.
- Hartmann, H. (1952). The mutual influences in the development of ego and the id. *Psychoanal. Study Child*, 7.
- Hellman, I. (1962). Hampstead nursery follow-up studies: 1. Sudden separation and its effect followed over twenty years. *Psychoanal. Study Child*, 17.
- Hoffer, W. (1949). Mouth, hand and ego integration. *Psychoanal. Study Child*, 3/4.
- Hoffer, W. (1950). Development of the body ego. *Psychoanal. Study Child*, 5.
- Hoffer, W. (1952). The mutual influences in the development of ego and id. *Psychoanal. Study Child*, 7.

- Hoffer, W. (1955). *Psychoanalysis*. Baltimore: Williams & Wilkins.
- James, M. (1960). Premature ego development. *Int. J. Psychoanal.*, 41.
- James, M. (1962). Infantile narcissistic trauma. *Int. J. Psychoanal.*, 43.
- Jones, E. (1953). *Sigmund Freud: Life and work* (Vol. I). London: Hogarth Press.
- Khan, M. M. R. (1960). Clinical aspects of schizoid personality: Affects and technique. *Int. J. Psychoanal.*, 41.
- Khan, M. M. R. (1962). The role of polymorph-perverse body-experiences and object-relations in ego-integration. *Brit. J. Med. Psychol.*, 35.
- Khan, M. M. R. (1963a). The role of infantile sexuality and early object relations in female homosexuality. In I. Rosen (Ed.), *The pathology and treatment of sexual deviation*. London: Oxford University Press.
- Khan, M. M. R. (1963b). Ego ideal, excitement and the threat of annihilation. *Journal of the Hillside Hospital*, 12.
- Khan, M. M. R. (1963c). Silence as communication: Clinical notes on an adolescent patient. *Bull. Menninger Clin.*, 27.
- Klein, M. (1932). *The psycho-analysis of children* (3rd ed.). London: Hogarth Press, 1949.
- Kris, E. (1950). Notes on the development and on some current problems of psychoanalytic child psychology. *Psychoanal. Study Child*, 5.
- Kris, E. (1951). Some comments and observations on early autoerotic activities. *Psychoanal. Study Child*, 6.
- Kris, E. (1956a). The personal myth. *J. Am. Psychoanal. Assoc.*, 4.
- Kris, E. (1956b). The recoveries of childhood memories in psychoanalysis. *Psychoanal. Study Child*, 11.
- Kris, E. (1962). Decline and recovery in the life of a three-year-old; or: Data in psychoanalytic perspective on the mother-child relationship. *Psychoanal. Study Child*, 17.
- Lichtenstein, H. (1961). Identity and sexuality: A study of their interrelationship in man. *J. Am. Psychoanal. Assoc.*, 9.
- Lidz, T., & Fleck, S. (1959). Schizophrenia, human integration and the role of the family. In D. Jackson (Ed.), *Etiology of schizophrenia*. New York: Basic Books.
- Mahler, M. S. (1952). On child psychosis and schizophrenia. *Psychoanal. Study Child*, 7.
- Mahler, M. S. (1961). On sadness and grief in infancy and childhood. *Psychoanal. Study Child*, 16.
- Milner, M. (1952). Aspects of symbolism in comprehension of the not-self. *Int. J. Psychoanal.*, 33.

- Provence, S., & Lipton, R. C. (1962). *Infants in institutions*. New York: International Universities Press.
- Ramzy, I., & Wallerstein, R. S. (1958). Pain, fear and anxiety. *Psychoanal. Study Child*, 13.
- Rapaport, D. (1958). The theory of ego autonomy: A generalization. *Bull. Menninger Clin.*, 22.
- Ritvo, S., & Solnit, A. J. (1958). Influences of early mother-child interaction on identification processes. *Psychoanal. Study Child*, 13.
- Robertson, J. (1962). Mothering as an influence on early development: A study of well-baby clinic records. *Psychoanal. Study Child*, 17.
- Rubinfine, D. L. (1962). Maternal stimulation, psychic structure, and early object relations; with special reference to aggression and denial. *Psychoanal. Study Child*, 17.
- Sandler, A. M. (1963). Aspects of passivity and ego development in the blind child. *Psychoanal. Study Child*, 18.
- Sandler, J. (1960). The background of safety. *Int. J. Psychoanal.*, 41.
- Schmale, A. H., Jr. (1962). Needs, gratifications and the vicissitudes of the self-representation. *The Psychoanalytic Study of Society*, 2. New York: International Universities Press.
- Searles, H. F. (1959). The effort to drive the other person crazy: An element in the aetiology and psychotherapy of schizophrenia. *Brit. J. Med. Psychol.*, 32.
- Searles, H. F. (1960). *The nonhuman environment*. New York: International Universities Press.
- Searles, H. F. (1962). Scorn, disillusionment and adoration in the psychotherapy of schizophrenia. *Psychoanal. Rev.*, 49.
- Shields, R. S. (1962). *A cure of delinquents*. London: Heinemann.
- Sperling, M. (1950). Children's interpretation and reaction to the unconscious of their mothers. *Int. J. Psychoanal.*, 31.
- Spiegel, L. A. (1951). A review of contributions to the psychoanalytic theory of adolescence. *Psychoanal. Study Child*, 6.
- Spitz, R. A. (1945). Hospitalism. *Psychoanal. Study Child*, 1.
- Spitz, R. A. (1951). The psychogenic diseases in infancy. *Psychoanal. Study Child*, 6.
- Spitz, R. A. (1959). *A genetic field theory of ego formation*. New York: International Universities Press.
- Spitz, R. A. (1962). Autoerotism re-examined. *Psychoanal. Study Child*, 17.
- Strachey, J. (1959). Editorial introduction to Freud's "Inhibitions, symptoms and anxiety." In *The Standard Edition*, 20. London: Hogarth Press.

Winnicott, D. W. (1940). Children in war. In *The child and the outside world*. London: Tavistock Publications, 1957.

Winnicott, D. W. (1945a). Primitive emotional development. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1945b). The evacuated child. The return of the evacuated child. In *The child and the outside world*. London: Tavistock Publications, 1957.

Winnicott, D. W. (1948a). Reparation in respect of mother's organised defence against depression. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1948b). Paediatrics and psychiatry. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1949a). Mind and its relation to psyche-soma. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1949b). Birth memories, birth trauma and anxiety. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1952). Psychoses and child care. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1956a). The anti-social tendency. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1956b). Primary maternal preoccupation. In *Collected papers*. New York: Basic Books, 1958.

Winnicott, D. W. (1960). The theory of the parent-infant relationship. *Int. J. Psychoanal.*, 41.

Winnicott, D. W. (1962). The theory of the parent-infant relationship: Further remarks. *Int. J. Psychoanal.*, 43.